

PRZEGLĄD radzieckiej literatury geograficznej

WILETYN POLSKIEGO TOWARZYSTWA GEOGRAFICZNEGO NR. _____

Marzec 1952

Nr.13/3

I. P. G I E R A S I M O W

Stalinowski plan przekształcenia przyrody i udział geografów w jego wykonaniu / Izwiestia Akademii Nauk ZSRR. Seria geograficzeskaja, 1951, Nr. 1./

Tłumaczyła:

Dr. Maria Chelińska

I. G U T Y R

Najważniejsze problemy metodologiczne geografii.

Ważniejsze metodologiczskie woprosy geografii
I.G. Gutyr, Symferopol/ tłumaczenie Woprosy Filo-
sofii Nr. 3/51r.

Tłumaczył:

Edward Woyzbun

WYDAWNICTWA
POLSKIEGO TOWARZYSTWA GEOGRAFICZNEGO

Seria I

" PRZEGLĄD RADZIECKIEJ LITERATURY GEOGRAFICZNEJ "

Ukazało się w 1950/1951r. 10 numerów, zawierających tłumaczenia następujących metodologicznych artykułów geografów radzieckich

- A.Grigorjew - "O niektórych problemach geografii fizycznej".
A.Grigorjew - "Wielkie budowle stalinowskie a zadania geografii".
"Program geografii ekonomicznej i politycznej".
P.Kuzniecowa - "O granicach między geograficznymi jednostkami terytorialnymi".
J.Kalesnik - "Znaczenie prac J.Stalina dla Geografii".
W.Kotłownik - "Realizacja stalinowskich planów przekształcenia środowiska geograficznego".
S.Wawilow - "Józef Stalin i nauka radziecka"

Ukazały się w 1952r.:

- Nr.11 - "Praca J.Stalina: Marksizm i zagadnienia językoznawstwa a zadania geografii ekonomicznej";
Nr.12 - A.Smirnow: "O podstawach geografii jako nauki";
- W.Witjazew i W.Przeobrażeński: "O problemach geografii".

W przygotowaniu:

- P.Kuzniecowa: "W sprawie przedmiotu i metody geografii fizycznej";
- J.Feigin: "Przedmiot i zadania geografii ekonomicznej";
- O.Konstantinow: "Poglądy akademika Grigoriewa na metodologiczne zagadnienia geografii ekonomicznej";
- J.Zabielin: "Kilka uwag w związku z wystąpieniami A.Smirnowa";
- A.Dobrow: "Podstawowe metody apologii imperializmu w fizycznej geografii ekonomicznej".

Komitet Redakcyjny:

- Przewodn.: Prof.dr.St.Leszczycy, zast.przewodn. dr. Żebrowski, sekretarz: J.Koczy.
Członkowie: Prof.dr.J.Kondracki, prof.dr.R.Gumiński, J.Kostrowicki, mgr.I.Hieysztor, L.Kubiak
Redaktor techniczny: dr.K. Rakowicz.

Warunki prenumeraty:

Roczna prenumerata "Przeglądu Radzieckiej Literatury Geograficznej" /6-10 numerów/ wynosi Zł. 100. Łączna roczna prenumerata "Przeglądu Radzieckiej Literatury Geograficznej" i "Biuletynu Geograficznego" - Zł. 150.- Ze względu na konieczność ustalenia nakładu, P.T.G. prosi o wczesne zgłaszanie prenumerat. Wpłaty prenumerat należy dokonywać na konto P.K.O. Warszawa Nr 1-8703.

Redakcja i administracja: Instytut Geograficzny U.W., Warszawa
Krakowskie Przedmieście 30;
Tel.: 830-22; 713 - 48

Stalinowski plan przekształcenia przyrody
i udział geografów w jego wykonaniu.

/Izwiestia Akademii Nauk ZSRR.
Seria geograficzeskaja, 1951, Nr.1/.

Stalinowski plan przekształcenia przyrody jest ważną składową częścią wielkiego programu budowy Komunistycznego Związku Radzieckiego. Celem planu jest osiągnięcie nowego olbrzymiego przyspieszenia w rozwoju rolnictwa, przemysłu i transportu kraju przez opanowanie i wszechstronne wyzyskanie żywiołowych sił przyrody.

Na podstawie Stalinowskiego planu przekształcenia przyrody, osiągnie się dalsze podniesienie poziomu materialnego narodów ZSRR oraz zwiększenie obfitości produktów spożycia codziennego.

Stalinowski plan przekształcenia przyrody w oparciu o specjalistyczny sposób produkcji, o wyższy poziom techniki i przodującą naukę nakreśla obszerny i wszechstronny kompleks zamierzeń w dziedzinie rolnictwa, melioracji leśnych i hydrotechniki. Szczególnym zadaniem planu jest skierowanie sił narodu do walki nie tylko ze szkodliwymi przejawami zjawisk żywiołowych jak np. susze, które w ciągu stuleci przyniosły rolnictwu wielkie straty, nie tylko do walki o odwrócenie i zniszczenie przyczyn tych zjawisk, ale także skierowanie sił narodowych do wzbogacenia przyrody kraju w nowe właściwości, mające służyć komunistycznemu społeczeństwu.

Wielkość Stalinowskiego planu przekształcenia przyrody przejawia się więc nie tylko w gigantycznej skali i olbrzymich ekonomicznych konsekwencjach zakreślonych zamierzeń. Wielką mądrość planu polega na tym, że wykreśla on dla rozwoju naszego kraju olbrzymie historyczne perspektywy. Studiując plan widzi się jasno, że jest on podyktowany głęboką troską o stworzenie ludzkości jasnych perspektyw.

Stalinowski plan przekształcenia przyrody ma ogólnoświatowe znaczenie historyczne. Jest to nowy niezwykle wkład do skarbnicy marksizmu-leninizmu, do nauki o budowie społeczeństwa komunistycznego, a równocześnie jest on twórczym rozwinięciem i praktycznym wcieleniem genialnych idei naukowych twórców marksizmu-leninizmu. Plan toruje nowe drogi do dalszego wyzyskania sił przyrody dla potrzeb ludzkości.

Stalinowski plan przekształcenia przyrody demaskuje i uderza zdecydowanie w ideologiczny oręż współczesnej reakcji, we wrogię dla ludzkości wymysły burżuazyjnej nauki, w geopolitykę, rasizm i maltuzjanizm.

W końcu XVIII stulecia angielski ksiądz, Tomasz Malthus, wystąpił z nikczemną koncepcją jakoby liczba ludności na świecie rosła w stosunku geometrycznym, a produkcja środków utrzymania - tylko w arytmetycznym. Na podstawie tego "dowodzenia" Malthus przedstawiał przyszłość ludzkości w najciemniejszych barwach i doszedł do potwornego wniosku, że dobrodziejstwem dla ludzkości są klęski społeczne /choroby epidemiczne, głód, nędza, wojny/, one bowiem zmniejszają liczbę ludności. Karol Marks wykrył sens reakcyjny tego "dowodzenia", nazwał "prawo" Malthusa - chimera, "marną, nikczemną teorią", "natrząśaniem się z człowieka i przyrody". Karol Marks wykazał w sposób przekonujący, że "dowodzenia naukowe" Malthusa wyprowadził w interesie klas panujących, a elementów reakcyjnych tychże klas w szczególności; inaczej mówiąc - dla tych interesów Malthus fałszował naukę"/. /K.Marks. Teoria wartości dodatkowej. Tom II, cz. I, 1931r., str.212 - wydanie rosyjskie

Neomaltuzjanizm, t.j. współczesne pseudonaukowe rozwijanie pomysłu Malthusa jeszcze wyraźniej stoi na stanowisku wrogu ludzkości. Niemiecki faszyzm wszechstronnie wyzyskał maltuzjanizm w rozwyrzzonej swej propagandzie wojny "o przetrwanie życia". Tenże kierunek jest obecnie orężem ideologicznym imperializmu amerykańskiego w jego dążeniu do panowania nad światem.

Najbardziej wojownicze, ultrareakcyjne, pseudonaukowe doktryny o "przeludnieniu ziemi", które uczeni burżuazyjni, w tej liczbie i geografowie konstruują na zamówienie monopolistów kapitalistycznych, opierają się na neo maltuzjańskich pomysłach "o naturalnym zmniejszeniu się urodzajności gleb", o "braku terytorium", o "biologicznym potencjale" czyli "ograniczonej pojemności terytorium". Właśnie geopolityka jest oparta na tych pseudonaukowych pomysłach i jest wyraźnie zaborczym programem agresywnego imperializmu. Koncepcje neomaltuzjańskie wykorzystują rasizm i wstrętne propaganda kolonialnego gwałtu, niewolnictwa i wyzysku.

Podłoże neomaltuzjańskie ma także tzw. "determinizm geograficzny" używany przez burżuazyjną reakcję dla zamaskowania wyzysku robotników, kłamliwie przerzucający na przyrodę odpowiedzialność za zło, które niesie kapitalizm.

Stalinowski plan przeobrażenia przyrody przeciwstawia tym wymysłom współczesnej nauki burżuazyjnej - program całkowicie naukowo uzasadniony, jasny, prosty, a równocześnie wspierający program nieograniczonego podnoszenia wydajności rolnej na wszystkich obszarach Związku Radzieckiego, a także na obszarach podniesienia dobrobytu materialnego i stworzenia masom pracującym najbardziej sprzyjających warunków życia. W ten sposób wielki plan Stalinowski przekształcenia przyrody jest nowym, genialnym osiągnięciem marksistowsko-leninowskiej nauki i realizując naród radziecki do marszu naprzód - do komunizmu, czynia się równocześnie zdecydowanie do obalenia reakcyjnych pseudonaukowych pomysłów o wyniszczeniu zasobów przyrody. Jest mocnym orężem całej postępowej ludzkości w jej walce z tyranami.

Podstawowe cechy Stalinowskiego planu przekształcenia przyrody.

Wspaniałą program budownictwa komunistycznego nakreślił Stalin w swej historycznej mowie na zebraniu przedwyborczym w Moskwie dnia 9 lutego 1946r. Nakreślony został w tej mowie główny zarys budowy w naszym kraju materialnej bazy komunizmu. W dniu 20 października 1948 roku opublikowano postanowienia CK WKP /b/ i Rady Ministrów ZSRR "O planie leśnych pasów dla ochrony i wprowadzenia trawo-polnych płodozmianów, budowy stawów i zbiorników wodnych dla zapewnienia wysokich i stałych urodzajów w stepowych i leśno-stepowych rejonach europejskiej ZSRR". To postanowienie określiło realizowany obecnie gigantyczny program powiązanych ze sobą przedsięwzięć w dziedzinach hodowli lasu, agrotechniki i wodnych melioracji, skierowanych przede wszystkim na przewycięzenie szkodliwego wpływu suszy i wiatrów osuszających t.zw. "suchowiejów", na urodzaj upraw rolniczych. W rezultacie zrealizowania tych przedsięwzięć w krótkim czasie osiągnie się na ogromnym obszarze znaczne polepszenie warunków rolnictwa. Terytorium to przewyższa powierzchnię ziemi ornej wielu krajów europejskich razem wziętych. W granicach tego terenu znajdują się najważniejsze rejony zbożowe Związku Radzieckiego, - Centralno-Czarnoziemne obwody R.S.F.R.N., Ukraina, Przedkawkazie, dońskie i kubańskie stepy, środkowe i dolne Połwoże, zachodni Kazachstan.

Podstawowym zadaniem programu sadzenia leśnych pasów ochronnych, wprowadzenia trawo-polnych płodozmianów, budowy lokalnych stawów i zbiorników wody jest stworzenie warunków dla dalszego stopniowego podnoszenia urodzajności gleby i produktywności różnych rolniczych terenów drogą przeobrażenia wodnego ustroju suchych stepowych i leśno-stepowych obwodów europejskiej części ZSRR oraz obrony tych obszarów od suszy i wiatrów osuszających.

Jednym z ważniejszych środków dla osiągnięcia wspomnianych celów, jest wprowadzenie na szeroką skalę do praktyki rolnictwa socjalistycznego trawo-polnych płodozmianów. Podawpływem tych płodozmianów nastąpi wzmożenie biologicznej wymiany materii w glebie i stworzy się w niej stała i cenna z punktu widzenia rolnictwa - struktura, która znów wpłynie na polepszenie cech hydro-fizycznych i odżywczych gleby. Niemniej ważnym środkiem jest sadzenie ochronnych pasów leśnych, które spowodują pożądaną zmianę klimatu lokalnego, będą stanowić bezpośrednią ochronę pól uprawnych przed wysuszającymi wiatrami, splukiwaniem i rozwiwaniem gleby, a także wpłynie na gromadzenie wilgoci dzięki zatrzymaniu przez lasy śniegu oraz zmniejszeniu parowania itd. Wreszcie również ważnym środkiem przeobrażenia przyrody stepowych i leśno-stepowych rejonów jest rozwój lokalnego nawodnienia i zaopatrzenia w wodę dzięki budowie stawów i zbiorników przy wykorzystaniu lokalnych ścieków wód.

Pod wpływem całego tego kompleksu przedsięwzięć nastąpi istotna zmiana przyrody w stepowych i leśno-stepowych rejonach europejskiej części ZSRR, olbrzymie podniesienie ich rolniczej produktywności oraz stworzenie mocnej podstawy dla dalszego rozwoju przodującego rolnictwa. To się już widzi z doświadczeń na polach Instytutu Rolniczego im. Dokuczajewa i w wielu przodujących kołchozach. Te doświadczenia oraz rezultaty badań naukowych wykazują, że przez wprowadzenie trawopolnych płodozmianów i leśnych pasów ochronnych przy stosowaniu wysokiej agrotechniki i wyzyskaniu lokalnych zasobów wodnych kołchozy i sowchozy mogą dojść do znacznego zwiększenia ogólnych zbiorów upraw zbożowych na obszarze naszych stepowych i leśno-stepowych rejonów europejskiej części ZSRR.

Trzeba szczególnie podkreślić, że przeprowadzane według Stalinowskiego planu przekształcenia przyrody będą miały długotrwały i wciąż zwiększający się dodatni wpływ na urodzajność gleby i rolniczą produktywność stepowych i półstepowych terenów, gdyż przyroda tych obszarów nabierze szeregu nowych cennych właściwości. Wystarczy wyobrazić sobie np. zasadniczą zmianę wyglądu geograficznego naszych stepów w związku z rozbudową leśnych pasów ochronnych. Osiem państwowych leśnych pasów ochronnych zgodnie ze Stalinowskim planem wytworzy jakby ośmiu zielonych zasłon wzdłuż rzek Uralu, Wołgi, Donu i Dońca, także na głównych działach wodnych tych rzek, jakby odgradząc całe południowe wschód europejskiej części ZSRR od "upalnego powiewu" pustyni Kazachstanu i Azji Środkowej. W oparciu o te zielone "bazy" na całym obszarze naszego stepowego południa powstanie gęsta sieć ochronnych leśnych kultur at także leśnych kultur w jarach i na piaskach. Dzięki celowo prowadzonym kultywacjom leśnym, powierzchnia lasów w stepowych i leśno-stepowych rejonach europejskiej części ZSRR bardzo się zwiększy, znikną z tego bezleśne stepowe przestrzenie, które w przeszłości były to terenem czarnych pyłowych burz, wzmożonego spłukiwania i charakteryzowały się brakiem wody.

Szeroki kompleks przedsięwzięć przekształcenia przyrody stepowych i półstepowych rejonów z powodzeniem realizowany w latach 1948-1949 jest jednakże tylko jednym, choć bardzo ważnym ogniwem Stalinowskiego planu stworzenia w naszym kraju materialno-technicznej bazy komunizmu. Inne ogniwa tego pięcioletniego planu - to historyczne postanowienia CK WKP /b/ i Rady Ministrów ZSRR o budowie nowych, olbrzymich elektrowni wodnych, o stworzeniu systemu nawodnienia na obszarach stepów i rzeczy Wołgi, Donu, Dniepru, Amu-Darii.

Realizacja tych nowych przedsięwzięć, słusznie oceniana przez nasz naród Stalinowskimi budowlami komunizmu, ma na celu kompleksowe załatwienie szeregu najważniejszych narodowo-gospodarczych zagażeń gospodarki narodowej

1. Wykorzystanie ogromnych zasobów energetycznych w postaci wielkich rzek dla dalszego rozwoju przemysłu i rolnictwa przez znaczne podniesienie ogólnego stanu ich elektryfikacji

2. Zasadniczą poprawę warunków rolnictwa w stepowych i pustynnych rejonach Związku Radzieckiego drogą szerokiego stosowania sztucznego nawodniania.

3. Rozszerzenie i rekonstrukcja dróg wodnych, przecinających europejską część ZSRR i łączących wszystkie morza, oblewające północne i południowe granice kraju.

Ogólny poziom uzbrojenia energetycznego produkcji jest - jak wiadomo - najmniejszym wykładnikiem technicznego postępu.

Ze wszystkich rodzajów energii stosowanej w produkcji, energia hydro-elektryczna jest najtańsza. Cena tej energii jest znacznie niższa od ceny energii elektrowni ciepłych, jest łatwo przenośna na dalsze odległości i ma uniwersalne zastosowanie. Na początku radzieckiego socjalistycznego budownictwa Lenin i Stalin postawili jako najważniejsze zadanie - drogą elektryfikacji - rozwinąć energetyczną bazę naszego przemysłu i rolnictwa. Lenin pisał: "Komunizm to jest władza radziecka plus elektryfikacja całego kraju". /Lenin - Dzieła t.31 str.484/.

Zbudowanie wielkich wodnych elektrowni, jakimi będą Kujbyszewska i Stalingradzka, a także budowa szeregu innych elektrowni wodnych na Donie, Dnieprze i Amu-Darii jest zadaniem o ogromnym znaczeniu gospodarczym. Kujbyszewska elektrownia wodna /o mocy 2 mln kW/ i Stalingradzka /o mocy 1,7 mln.kW/ będą gigantami współczesnej hydroenergetyki. Co do mocy i znaczenia przewyższą będą największe elektrownie świata. Grand Coulee i Boulder Dam w USA. Nowe radzieckie elektrownie wodne będą produkować olbrzymią ilość energii elektrycznej, którą wykorzysta nasz przemysł i rolnictwo. Rejon nadwołżański dotychczas najwięcej spożywający energii stanie się rejonem dostarczającym energii innym rejonom kraju. Około jednej czwartej nowej energii elektrycznej - 5 mld kWn służyć będzie potrzebom rolnictwa.

Ogólna długość kanałów budowanych według Stalinowskiego planu przekracza 2.500 km., będą one równocześnie wykorzystane jako magistrale dla systemów nawadniających i dla celów transportu. Największe znaczenie dla rozwoju wodnego transportu będzie miała droga Wołga-Don. Jej budowa będzie końcowym etapem połączenia wodnymi drogami mórz Bałtyckiego, Białego, Czarnego, Azowskiego i Kaspijskiego. Olbrzymie znaczenie mieć będzie także Główny Kanał Turkmeński, długości 1.100 km., który przetnie pustynne części Zachodniej Turkmenii i połączy dolny bieg Amu-Darii z Krasnowodskiem nad morzem Kaspijskim. Ten niezwykły szlak wodny pójdzie drogą dawnego spływu wód Amu-Darii do morza Kaspijskiego, a tym samym wprowadzi olbrzymie zmiany w żywiołowe tamtejsze procesy geologiczne. Te wielkie budowle Komunistów mieć będą zupełnie wyjątkowe znaczenie dla rozwoju rolnictwa południowej Ukrainy, Krymu, stepów dońskich, rejonów Karakałpackich, Niziny Przykaspjskiej, Zachodniej Turkmenii i Karakałpacki. Tu zbuduje się nowe systemy kanałów, które zapewnią potrzebną wilgoć na olbrzymiej przestrzeni 6,1 mln ha oraz

częściową irygację na powierzchni 22 mln.ba.

Olbrzymie zwiększenie nawodnionych powierzchni stwarza niezwykle szerokie perspektywy dla dalszego rozwoju rolnictwa i hodowli. Na podstawie Stalinowskiego planu przekształcenia przyrody włącza się w intensywną gospodarkę rolną znaczne przestrzenie dotychczas niedostatecznie wykorzystane. Odnosi się to szczególnie do pastwisk. Stwarza one są zupełnie nowe ogniska wysokiej kultury rolnej, w wielu dawnych rejonach o zmiennych, przypadkowych urodzajach zaistniały inne warunki przyrodnicze, nastąpiła zasadniczo zmiana warunków dla rolniczego wykorzystania gleby. W ten sposób system olbrzymich melioracji wodnych, najważniejsza część wielkich budowli Komunistów, jest ogromnym dopełnieniem przedsięwzięć agrobiologicznych i dotyczących kultur leśnych, przedsięwzięć, które są podstawą ogólnego przekształcenia przyrody stepowych i pustynnych rejonów. Celowe i głęboko naukowo uzasadnione wykorzystanie sprzyjających naturalnych czynników przyrodniczych zostanie wielokrotnie zwiększone i przyspieszone przez prace inżynieryjno-melioracyjne oparte na przodującej technice.

Na podstawie Stalinowskiego planu przekształcenia przyrody w ZSRR powstaną przede wszystkim w suchych rejonach zawołżańskich olbrzymie gospodarstwa zbożowe o powierzchniach rozprowadzonej wodzie "poliwnoje ziemledielie". W terenach zawołżańskich urodzaje pszenicy zależą od dostarczenia uprawom wilgoci. Stalin pisał jeszcze w roku 1924, gdy kreślił pierwsze kontury przekształcenia przyrody na południowo-wschodzie ZSRR "Zamierzamy zacząć co najmniej od wprowadzenia niezbędnego klina melioracyjnego na obszarze Samara-Saratow-Carycyn-Astrachań-Stawropol.... To będzie początek rewolucji w naszym rolnictwie" /Stalin Dzieła t.VI, str.275/.

Obecnie w cierpiących na posuchę stepach południowo-wschodu powstają olbrzymie gospodarstwa rolne, stosujące powierzchniowe rozprowadzanie wody na polach. W ten sposób zapewni się wysoki i pewny urodzaj zboża.

W związku z nowym nawodnieniem powstanie, względnie zostanie silnie rozszerzona powierzchnia uprawy ryżu w rejonie Wołgo-Achtubińskim, w Północnym Kaukazie i w Azji Środkowej. W Zachodniej Turkmenii powstanie nowa oaza uprawy bawełny.

Przy zastosowaniu zroszenia - obszar uprawy bawełny znacznie się zwiększy na Krymie, na południu Ukrainy, na północnym brzegu morza Kaspijskiego powstanie nowe ognisko zraszanych plantacji podzwrotnikowych roślin, a w rejonie Krymu, na południu Ukrainy, na północ od Kaukazu oraz na obszarach Nadwołża znacznie powiększy się powierzchnia sadów.

Zupełnie wyjątkowe możliwości dla rozwoju hodowli zwierząt stwarza nawodnienie dużych obszarów Niżu Przykaspjskiego /Czarne Ziemie, Stepy Nogajskie, Nizina Sarpińska, Wołgo-Uralskie piaski i limany/, zachodniej części piasków Karakumskich i sąsiednich rejonów. Zgodnie ze Stalinowskim planem przekształcenia przyrody zostaną tu przeprowadzone roboty kanalizacyjne i częściowe irygacyjne na ogromnej

strzeni 22 mil. ha. Można powiedzieć, że w tych rejonach ZSRR stworzy tak olbrzymią bazę żywieniową dla hodowli zwierząt, iż zapewni ona niezwykle duże podwyższenie pogłowia bydła oraz stworzy niezbędne warunki dla podniesienia poziomu jakościowego hodowli. Dzięki nawodnieniu i irygacji ze zwiększeniem doprowadzenia wody do naturalnych pastwisk, zostaną tam stworzone nowe, wielkie zbiornice siana, które dostarczą hodowlom gwarantowanej paszy na zimę.

Należy specjalnie podkreślić, że według Stalinowskiego planu przekształcenia przyrody nawadnia się tereny równocześnie zapewniając im dalszy rozwój techniczny. Znaczną część tych ostatnio nawadnianych terenów stanowią ziemie, których gospodarka wodna prowadzona jest przy pomocy energii elektrycznej, pompującej wodę do wyżej położonych obszarów. Niektóre tereny nowego nawodnienia są położone wyżej niż główne źródła rozprowadzanej wody /rzeki, kanały, zbiorniki wody/ tj. leżą na terenach o naturalnym nachyleniu i drenażu powierzchni i gruntowych wód. Ta okoliczność ma bardzo ważne znaczenie, gdyż pozwala oszczędniej używać i prawidłowo regulować rozprowadzaną wodę, w zdecydowany sposób ułatwia walkę z wtórnym zasoleniem gleby. Zresztą tereny o powierzchniowo rozprowadzanej wodzie, nawet niziny o naturalnym ścieku wód otrzymują różne mniej lub więcej skomplikowane melioracje, a niekiedy dla uniknięcia wtórnego zasolenia stosować się będzie sztuczny drenaż.

Ogromne znaczenie dla dalszego postępu technicznego radzieckich kultur rolnych o rozprowadzanym powierzchniowo nawodnieniu ma postanowienie Partii i Rządu o przejściu na nowy system irygacji. Ten nowy system mający na celu zwiększenie terenów o rozprowadzanej wodzie zapewni najwyższy stopień mechanizacji robót nawadniających. Dzięki temu nawodnienie rolnictwa zyskuje nowe możliwości postępu technicznego i wzrostu wydajności pracy w skali, jakiej nie znał żaden kraj na świecie.

Udział geografów radzieckich w realizacji Stalinowskiego Planu przekształcenia przyrody.

Praktyczna realizacja Stalinowskiego planu przekształcenia przyrody stawia przed radziecką nauką geografii nowe zadania; są one liczne i różnorodne.

Już w stadium wstępnego projektowania nowych kanałów, zbiorników wody i obszarów nawodnienia, twórczenia leśnych pasów ochronnych wyzyskano w szerokim zakresie różnorodne materiały geograficzne, zgromadzone przez radziecką naukę. Jednakże nawet w tym pierwszym stadium ujawniły się istotne braki w istniejących materiałach oraz w metodach dotychczasowej pracy. Braki wystąpiły szczególnie ostro w ilościowym i dynamicznym ujmowaniu zjawisk przyrody. Bezpośredni udział w realizacji wielkich planów Komunistów jest najważniejszym zadaniem geografów radzieckich. Mają oni dać postawioną na wyśokim poziomie teoretycznym obsługę naukową dla prac poszuki-

wawczych. W tym celu należy wykorzystać dotychczas nagromadzony materiał naukowy, uzupełnić go, rozszerzyć, opracować szereg nowych wielkich problemów oraz wprowadzić nowe metody do wczesnych badań geograficznych. To są zasadnicze kierunki prac geograficznych, których wszechstronny rozwój jest niezbędny w związku ze Stalinowskim planem przekształcenia przyrody.

1. Wszechstronne zbadanie geograficznych warunków przekształcanych rejonów. Na podstawie tych badań trzeba prowadzić kompleksową rejonizację geograficzną obszarów oraz wydzielić typy konkretnych systemów przekształcania przyrody w zależności od miejscowych warunków fizjograficznych i ekonomiczno-geograficznych. Taki kierunek prac pomoże do właściwego kompleksowego rozmieszczenia zaprojektowanych przedsięwzięć oraz zapewni pożądane wyniki.

2. Opracowanie współczesnych fizjograficznych procesów przy zastosowaniu zarówno metod badań na miejscu /stacjonarych/ jak i eksperymentu laboratoryjnego. Ten kierunek badań da naukowe podstawy dla dalszego opracowania różnych praktycznych przedsięwzięć koniecznych dla celowego regulowania i przekształcania procesów przyrody.

3. Opracowanie naukowe uzasadnionych prognoz zmian środowiska geograficznego oraz gospodarki narodowej wywołanych przez nowy plan. Na podstawie prognoz geograficznych i ekonomicznego rachunku coraz wyraźniej zarysowują się konkretny sposób nowego opanowania terenu, zapewniające wysoką efektywność akcji przekształcania przyrody.

4. Badanie rezultatów przeprowadzanych zmian środowiska geograficznego i gospodarstwa narodowego, organizacja naukowych obserwacji i kontrola zmian środowiska geograficznego w rejonach nowego budownictwa. Na podstawie tej kontroli można będzie naukowo opracować i uogólnić praktyczne doświadczenia przekształcania przyrody. Powstaną nowe zadania i nowe naukowe problemy.

Główne problemy zarówno teoretyczne jak praktyczne związane z realizacją Stalinowskiego planu przekształcania przyrody i wielkich budowli Komunistów można nakreślić następująco. W dziedzinie klimatologii najpoważniejszą sprawą jest wyjaśnienie przyczyn powstawania suchych wiatrów /"suchowietrów" i ich występowania, częstotliwości i cech charakterystycznych. To drogą równoczesnych badań ustroju wodno-cieplnego powierzchni terenu i ogólnej cyrkulacji atmosfery jako podstawowych czynników klimatu. Celem ostatecznym tych badań jest naukowo uzasadniona prognoza zmian warunków klimatycznych w rejonach wielkich Stalinowskich budowli, zmian zarówno lokalnych jak i mających ogólniejsze znaczenie, wywołanych przez nowe budownictwo i kompleksowo zrealizowane prace hydro-techniczne i melioracyjne. Jak już widzieliśmy Stalinowski plan przekształcania przyrody ma na celu zapewnienie wilgoci suchym terenom. Wobec tego podstawowym zadaniem hydrologii jest naukowe opracowanie zasad dokładnego, naukowo uzasadnionego rachunku bilansu wodnego terenów cierpiących na posuchę i suszę.

Specjalne znaczenie mieć będzie opracowanie prognoz i rachunku, zarówno w lokalnej jak i ogólnej skali dotyczących zmian warunków i charakteru spływu wód powierzchniowego i liniowego, jak wogóle całego regimu wodnego na obszarach wielkich budowli komunizmu.

W zakresie geomorfologii główną uwagę trzeba zwrócić przy projektowaniu kultur leśnych i prac hydrotechnicznych na rzeźbę terenu, a także na zbadanie współczesnych geomorfologicznych procesów zarówno endogenicznych /współczesne ruchy skorupy ziemskiej, powolne lub gwałtowne/ i egzogenicznych/ tworzenie się jałowego, rozwiewanie piasków, potoki błotne. Potrzebne to jest dla dalszego naukowego opracowania metod prognozy a także regulowania przeobrażeń i likwidacji żywiołowych niszczycielskich form działania czynników przyrody.

W dziedzinie geografii gleby i biogeografii zadania naukowe są szczególnie różnorodne. Równocześnie z opracowaniem gleboznawstwa i roślinnych zasobów obszarów wielkich budowli komunizmu szczególne ważne znaczenie posiadają dalsze naukowe opracowania metod melioracji, likwidujących i uprzedzających szkodliwe cechy gleb, powstałe na skutek nawodnienia /jak np. wtórne zasolenie, zabagnianie/. Metody te mają zapewnić pomyślnie zasadzenie leśnych pasów ochronnych w różnych warunkach przyrodniczych, utrwalenie piasków ruchomych, fitomeliorację stepowych i pustyńskich pastwisk, wyzyskanie świata zwierzęcego i zwycięską walkę z epidemiami, wrogami pól lasów.

Stalinowski plan przekształcenia przyrody i realizacja wielkich budowli komunizmu wysuwają szereg ważnych kompleksowych problemów zarówno z dziedziny fizjografii jak i geografii ekonomicznej. Dobrze opracowanie tych problemów jest możliwe tylko przy kolektywnej pracy zarówno geografów fizycznych jak i ekonomicznych. W przedewszystkim należy problem stworzenia zasad wzorowego systemu gospodarki rolnej w różnych warunkach przyrodniczych w zasięgu wielkich Stalinowskich planów. Przewodzący system rolnictwa obejmuje cały kompleks przedsięwzięć /przewodzącą agrotechnikę, nawadnianie, irygację, trawopolne płodozmiany, ulepszanie pastwisk i łąk, walkę z erozją, sadzenie leśnych pasów ochronnych, lasów przemysłowych, budowę stawów, rozwój gospodarki wodnej itd./, co zapewni prawidłową organizację i produktywną rolniczą wykorzystanie terenu. W tym pisali Dokuczajew, Kostyczew, Williams i inni wybitni rosyjscy uczeni, dając ogólną naukową i praktyczną koncepcję, którą trzeba teraz dalej twórczo rozwijać i konkretyzować dla różnych przyrodniczych i ekonomicznych warunków. W realizacji tych ważnych dla państwa zadań geografowie muszą wziąć czynny udział, pracując w ścisłej łączności z agronomami, meljoratorami, hydrotechnikami i innymi specjalistami rolnymi. Mają oni opracować prawidłową fizjograficzną rejonizację obszarów, odpowiednio naukowo uzasadnioną, prognozować zmiany warunków przyrodniczych i gospodarczych, stwierdzić konieczne modyfikacje przewodzącej gospodarki rolnej /irygacja, nawodnienie, rozmieszczenie rolnych posiadłości leśnych terenów i td/. Dla różnych terenów charakter przeobrażeń środowiska geograficznego i gospodarki narodowej będzie różny, wskutek tego różne będą konkretne zagadnienia, wymagające opracowania naukowego.

Specjalne geograficzne problemy wysuwają się w związku z realizacją Stalino-wskiego planu. Wśród nich trzeba wydzielić obszary piasków. Kwestia opanowania tych przestrzeni, wykorzystania możliwości wyżywienia bydła, stworzenie rolniczych ośrodków i nowych leśnych obszarów, umocnienie ruchomych piasków miejscami grożących osiedleniom polnym, drogom i innym urządzeniom - to wszystko ma być jatkowo duże znaczenie. Żeby te sprawy dobrze rozwiązać, je potraktować głęboko i wszechstronnie, opracować tereny zarówno ze strony fizycznej jak i ekonomicznej geografii. Uzasadnić wydzielanie różnych typów piasków, wymagających różnego rodzaju podejścia dla ich opanowania, trzeba wyznaczyć ich fizyczne rozmieszczenie, wyjaśnić właściwości współczesnych fizyczno-geograficznych zjawisk, charakterystycznych dla różnych typów pustynnych i stepowych piasków. Na podstawie tych badań trzeba opracować sposoby i metody gospodarczego opanowania i utrwalenia piasków, wyzyskania ich dla rolnictwa, hodowli i lasu drogą stosowania nawodnienia.

Specjalne znaczenie ma obecnie opracowanie całego szeregu problemów wywołanych zmianą wodnego reżimu tak wielkich zbiorników wód jak morza Kaspjskie lub Aralskie. Odprowadzenie dużych ilości wody dorzeczy Wołgi, Tereku, Uralu, Amu Darii i innych na potrzeby nowego nawodnienia, a także regulowanie tych rzek przy pomocy tam i rezerwuarów wprowadzi poważne zmiany w bilansie wodnym wymienionych terenów.

Opracowanie naukowo uzasadnionej prognozy zmian poziomu wody wymienionych dorzeczy, określenie tych zmian dla różnych okresów jest wyjściowym zadaniem badań geograficznych. W oparciu o nie trzeba pokazać zmiany fizyczno-geograficznych warunków w tych dorzeczach i na terenach sąsiednich. Zmiany powstaną w związku ze zmianą poziomu mórz. Napewno będą one ogólnie i doprowadzą do zmiany warunków wodnego transportu, dowy statków, rybołówstwa, przemysłu chemicznego itd. Również ważne zmiany zajdą w warunkach przyrodniczych terenów przylegających. Powstaną duże połączenia nowego ładu, zaistnieją zasadnicze zmiany stosunków hydrologicznych, a tym samym i całości fizyczno-geograficznych warunków w obrębie istniejących dolin rzecznych i delt /Amu-Darii, Donu, Wołgi i innych/.

Należy oczekiwać ogólnego wcięcia dolin rzecznych i obniżenia się poziomu wód gruntowych. W wyniku tego w całym namie zjawisk fizyczno-geograficznych nastąpią zasadnicze zmiany. Przewidzieć je i przedsięwziąć odpowiednie przygotowania, aby zapewnić korzystne warunki dla gospodarstwa narodowego, można nie na podstawie specjalnych badań współczesnych fizyczno-geograficznych procesów i metod gospodarczego ich opanowania.

Wymienione zadania oczywiście nie wyczerpują całości tematyki naukowych badań geograficznych. Są one ilustracją ogromnego praktycznego znaczenia, jakie dziś mają badania geograficzne. Dlatego szczególnie ważną rolę ma właściwa, celowa i konkretna tematyka naukowych badań geograficznych, zapewniająca najszybsze rozstrzygnięcie najważniejszych, najbardziej aktualnych problemów, wysuwanych w trakcie praktycznego realizowania Stalino-wskiego planu przekształcenia przyrody.

Opublikowane postanowienia o przekształceniu przyrody suchych, pustynnych, stepowych i stepowo-leśnych obszarów naszego Związku w celu zapewnienia stałych i wyśmienitych urodzajów jest dopiero początkiem gigantycznego planu przeobrażenia różnorodnych warunków przyrodniczych w naszej całej wielkiej socjalistycznej Ojczyźnie.

Geograficzne właściwości różnych przyrodniczych stref i rejonów określają specjalne zadania usunięcia szkodliwych warunków tych ziem. Jeżeli w gorących i suchych rejonach głównym zadaniem będzie zwiększenie i regulowanie zasobów wilgoci gleby, to na zimnej północy trzeba będzie regulować temperaturę gruntów i walczyć z nadmiarem wilgoci. Jedne rejony zalesia się, w innych walczy z błotami, lub wycina się mało wartościowe lasy dla zaprowadzenia pastwisk i łąk.

Radzieccy geografowie powinni pomóc w wykonaniu już opublikowanych postanowień Stalinowskiego planu przekształcenia przyrody, ale równocześnie mają wyteńczyć siły, aby zebrać materiały do nowych zamierzeń, obejmujących wszystkie strefy i rejony Związku.

Geografowie radzieccy w ścisłej łączności z inżynierami agronomami, melioratorami, ekonomistami mają się zająć opracowaniem konkretnych planów przekształcenia przyrody i gospodarstwa narowego poszczególnych rejonów, aby w najbliższym czasie stały się one kwitnącymi, dobrze zagospodarowanymi terenami o wysokiej produkcji. Jest to właściwa droga do przyspieszenia rozwoju produkcyjnych sił kraju.

Rozwiązanie nowych zadań, które stawia przed radziecką geografją Stalinowski plan przekształcenia przyrody musi oczywiście oprzeć się na nagromadzonych przez naukę materiałach i doświadczeniach. Dlatego też jednym z najważniejszych zadań radzieckiej geografii jest wszechstronne uogólnienie istniejących materiałów i doświadczeń a to drogą opracowania publikacji naukowych podsumowujących bogate dane faktyczne odnośnie warunków geograficznych kraju oraz zbadanie konkretnych metod i dróg planowego socjalistycznego przetwarzania środowiska geograficznego. Jednakże dotychczas mało mamy prac syntetycznych zarówno w geografii fizycznej jak ekonomicznej tak dla całego Związku jak i poszczególnych rejonów. I dlatego opracowania geograficzne i opisanie całego ZSRR i jego oddzielnych części jest koniecznością chwili obecnej. Prace te są niezbędne dla gruntownego poznania geograficznych właściwości naszego kraju; one mają się stać podstawą dla teoretycznych wniosków oraz praktycznych dokonań w celu najbardziej racjonalnego wykorzystania sił produkcyjnych w interesie budowanego komunizmu.

Trzeba także zdecydowanie podkreślić wielkie znaczenie fizycznej i ekonomicznej geografii jako dyscyplin pedagogicznych, obszernie uwzględnionych w 6rednich i wyższych szkołach. Znaczenie tych dyscyplin jest szczególnie wielkie w chwili obecnej, gdy realizacja Stalinowskiego planu przeobrażenia przyrody jest sprawą szerokich mas ludowych. Do zadań naukowych geografów należy okazanie szkole wszechstronnej pomocy

przez opracowanie podręczników na wysokim poziomie naukowo-teoretycznym, pomocy naukowych, planów, programów, popularno-naukowych wydawnictw geograficznych, filmów naukowych, lasów i t.p. Profesorowie fakultetów geograficznych przygotowują kadry geografów specjalistów, poziom i wartość tego przygotowania zadecyduje o przyszłości naszej nauki.

Ważnym zadaniem jest także systematyczne i pogłębiające opracowanie geograficzne poszczególnych rejonów ZSRR przez miejscowych geografów i krajoznawców. Należy pamiętać, że przeobrażenie przyrody rozwija się w naszym kraju szerokim frontem i ogarnia wszystkie rejonu. Geograficzne opracowanie tych rejonów, nagromadzenie materiałów jest więc niezbędną przesłanką dla powodzenia realizacji planów przeobrażenia przyrody wielu rejonów Związku Radzieckiego. Stare hasło "poznaj swój kraj" w naszych warunkach nabiera nowego znaczenia i wzywa do działania. I tutaj należy podkreślić znaczenie sieci fakultetów geograficznych wyższych szkół pedagogicznych i uniwersytetów oraz rolę Geograficznego Towarzystwa ZSRR, mającego również gęstą sieć filii i oddziałów, rozrzuconych po całym Związku.

Seisły związek z praktyką gospodarstwa narodowego naszego kraju, wnikliwe i twórcze opanowanie marksizmu-leninizmu, opracowanie na podstawie tej filozofii i socjalistycznej ekonomicznej praktyki, teoretycznych podstaw radzieckiej geografii, głęboka i krytyczna analiza osiągnięć i braków nauki geografii, ścisła teoretyczna i praktyczna współpraca wszystkich geograficznych dyscyplin i tworzą razem niezbędne warunki dla owocnego współdziałania radzieckich geografów w realizacji Stalinowskiego planu przeobrażenia przyrody. To jest droga podniesienia radzieckiej geografii na nowy poziom, uczynienia z niej nauki o znaczeniu państwowym, przeliczenia geografii ze stadium nauki opisującej i badającej środowisko geograficzne do stadium nauki opracowującej podstawy przekształcenia środowiska geograficznego.

W naszym kraju są wszystkie warunki potrzebne dla rozkwitu geografii jako nauki. Genialne dzieła klasyków marksizmu są fundamentem dla rozwoju naukowej teorii geografii. Gigantyczny rozmach budownictwa komunistycznego stwarza wyjątkowo przyjazne warunki dla prac badawczych. Badania naukowe korzystają z olbrzymich pieniężnych i technicznych środków. Nauka otoczona jest troską i opieką całego narodu Radzieckiego Państwa, partii komunistycznej i osobiście Towarzystwa.

Świętym obowiązkiem radzieckich geografów jest zawieść zaufania kraju i z honorem wypełnić wielkie i odpowiedzialne zadanie.

Najważniejsze zagadnienia metodologiczne geografii.

/Ważniejsze metodologiczne woprosy geografii-F.G.Gutyra/Symferopol tłumaczenie z woprosów filozofii Nr.3/51 r./

Konieczność ujęcia i rozstrzygnięcia pewnych najważniejszych zagadnień metodologicznych geografii ekonomicznej i politycznej została wywołana następującymi przyczynami:
Po pierwsze: geografia ekonomiczna i polityczna jest nauką młodą, która w warunkach socjalizmu otrzymała nowe metodologiczne podstawy i nowy kierunek rozwoju: zakres jej kompetencji jak i sam przedmiot badania wymagają sprecyzowania, a jej metodologia stojące przed nią zadania wymagają dokładnego opracowania.
Po drugie: do dnia dzisiejszego daje się zauważyć zasadniczą różnicę poglądów przedstawicieli geografii ekonomicznej i politycznej na niektóre zagadnienia teoretyczne tej nauki, co znacznie utrudnia pomysłowe ich opracowanie, a tym samym hamuje jej rozwój.

Do najważniejszych zagadnień metodologicznych geografii ekonomicznej i politycznej wymagających opracowania i sprecyzowania należy zaliczyć:

- a/ rozgraniczenie zakresu badań naukowych geografii fizycznej i ekonomicznej;
- b/ określenie przedmiotu, metody i zadań geografii ekonomicznej i politycznej;
- c/ wyznaczenie miejsca dla geografii ekonomicznej i politycznej w klasyfikacji nauk geograficznych;
- d/ ustalenie czynników określających charakter kompleksu /krajobrazu/ kulturalnego,
- e/ zagadnienie ustalenia nazwy tej nauki i podział jej na dwie części: na geografie ekonomiczną i polityczną ZSRR oraz na geografie ekonomiczną i polityczną krajów zagranicznych;

Akademik L. Berg rozróżnia "geografie fizyczną" i "geografie regionalną" /stranowiedienię/. Geografia fizyczna według określenia L. Berga stanowi jeden z działów fizyki kosmicznej. Geografia regionalna jest natomiast jego zdaniem, nauką o krajach: jest to właściwa geografia. Ścisłe mówiąc - pisze L. Berg, - geografia jest nauką o tym, czym i jak wypełniona jest przestrzeń w obrębie granic naturalnych jakiejkolwiek realnej wyróżnionej jednostki ziemskiej.

Taką nauką może być jedynie geografia, jako nauka oparta na metodzie dialektyki materialistycznej.

Akademik L. Berg słusznie uważa Dokuczajewa za twórcę współczesnej geografii naukowej. Główne znaczenie Dokuczajewa w geografii widzi L. Berg w odkryciu przez niego prawa strefowości, lecz - jak słusznie zaznacza J. Liwerowski - zasługi W. Dokuczajewa nie kończą się tylko na tym, - prawo strefowości stało się "konkluzją bardziej ogólnej idei Dokuczajewa o krajobrazie geograficznym, jako o całokształcie rozlicznych procesów naturalnych" ^{2/} A więc - i to należy podkreślić - W Dokuczajew uważał przyrodniczo-geograficzny krajobraz za całokształt różnorodnych procesów naturalnych, a nie jako jedność chorologiczną, trwającą w spokoju i harmonii, jak to twierdził L. Berg.

Nie ma więc racji L. Berg uważając, że jego "teoria krajobrazu" jest dalszym rozwinięciem i kontynuowaniem nauki Dokuczajewa o strefach przyrodniczo-geograficznych i o dokuczajewskim krajobrazie geograficznym. Na pierwszy rzut oka może się to wydawać dziwnym, lecz rzeczywistym następcą W. Dokuczajewa w obecnym etapie, zdaniem naszym jest nie akademik L. Berg, lecz akademik A. Grigoriew, który sformułował teorię procesu fizyczno-geograficznego. L. Berg przyjął natomiast raczej fałszywą, burżuazyjną teorię Hettnera.

Azkołwiek w teorii A. Grigoriewa występują pewne niedociągnięcia, to jednak jego wielką zasługą jest fakt, że rozpatruje on zjawiska geograficzne nie statycznie, lecz dynamicznie. W ujęciu A. Grigoriewa widzimy, jak procesy naturalne Dokuczajewa przekształcają się w jednolity proces fizyczno-geograficzny.

Akademik A. Grigoriew podkreśla, że w powierzchniowej części ziemi dają się wyróżnić cztery powłoki: litosfera /twarda/, atmosfera /powietrzna/, hydrosfera /wodna/ i biosfera /sfera świata organicznego/. Te same kategorie widzimy również i u Dokuczajewa.

Ta powierzchniowa część kuli ziemskiej - pisze A. Grigoriew, - w której zachodzi ściśle wzajemne oddziaływanie geosfer nazywa się fizyczno-geograficzną powłoką kuli ziemskiej i jest przedmiotem studiów geografii fizycznej. W tej strefie powstał i rozwinął się świat organiczny, gdyż nie mogło to nastąpić ani w górnych warstwach atmosfery ani w głębi ziemi.

Takie określenie przez A. Grigoriewa przedmiotu badań geografii fizycznej przypomina nam ujęcie przez W. Dokuczajewa tych różnorodnych i skomplikowanych stosunków oraz oddziaływań, jak również i praw rządzących zmianami zachodzącymi w przebiegu wieloków, a istniejących między tak zwaną przyrodą żywą a martwą. I/

Uwaga: 2/ A. Liwierowski. Geograficzeskij metod W. W. Dokuczajewa. Sbornik W. W. Dokuczajew i geografija, str. 25
I/ Zob. zbiór "W. W. Dokuczajew i geografija, str. 10"

Fizyczno-geograficzna powłoka ziemi, -mówi dalej A. Grigoriew, - nie jest jednolita i ta różnorodność przejawia się w różnych obliczach powierzchni ziemi. Te różnorodności oblicza powierzchni ziemi A. Grigoriew nazywa fizyczno-geograficznymi krajobrazami albo fizyczno-geograficznymi kompleksami

Tutaj jednak w pojęcie krajobrazu /kompleksu/ włożono jest zasadniczo inną treść, niż ta którą podawał L. Berg.

"...krajobraz geograficzny, -mówi L. Berg, - jest to taki całokształt lub zgrupowanie przedmiotów i zjawisk, w którym właściwości rzeźby terenu, klimatu, wód, gleby, świata roślinnego i zwierzęcego a także do pewnego stopnia, działalności człowieka - tworzą harmonijną całość, typowo powtarzającą się na przestrzeni danej strony ziemi... W każdym krajobrazie możemy zaobserwować całkowite wzajemne przystosowanie się wszystkich jego elementów." 2/

L. Berg podając powyższą definicję nie bierze pod uwagę dialektycznych praw rozwoju przyrody oraz społeczeństwa.

L. Berg widzi "jednolitą, harmonijną całość i całkowite przystosowanie się wzajemne wszystkich jej elementów" tam, gdzie w rzeczywistości panuje ciągła walka, zmiany i przeobrażenia, gdzie dostosowanie się jest tylko fragmentem tej niekończącej się walki. Autor idealizuje przyrodę i przy wyjaśnianiu zjawisk, zachodzących w krajobrazie geograficznym, wprowadza elementy metafizyki

W krajobrazie fizyczno-geograficznym akademika A. Grigoriewa nie istnieje "harmonia", niema "całkowitego wzajemnego przystosowania się" wszystkich jego elementów. Tutaj krajobraz /kompleks/ jest tylko fragmentem obrazu zjawisk, które zachodzą na ziemi, jednym ze skomplikowanych momentów, rozwijającego się i zmieniającego się procesu fizyczno-geograficznego, występującego w tych właśnie fragmentach oblicza ziemi.

W ujęciu A. Grigoriewa w geograficznej powłoce ziemi występują dwa procesy: fizyczno-geograficzny i ekonomiczno-geograficzny. Proces fizyczno-geograficzny jest procesem naturalnym, obrazującym współdziałanie i współzależność wszystkich elementów przyrody, co się wyraża:

- a/ we właściwościach środowiska fizyczno-geograficznego poszczególnych jednostek terytorialnych;
- b/ w charakterze ich rozwoju wewnętrznego;
- c/ we właściwościach obrazu zewnętrznego powierzchni ziemi, o ile pozostała ona istotnie niezmieniona przez działalność społeczności ludzkiej.

Uwaga: L. S. Berg. Geograficzeskije zony Sowietskogo Sojuza, str. 5-6.

Proces ekonomiczno-geograficzny, -pisze A. Grigoriew, - jest procesem tworzenia się życia gospodarczego na danym obszarze i związanego z tym rozmieszczenia ludności i materialnych warunków produkcji, odpowiadających rozwojowi sił produkcyjnych i charakterowi stosunków produkcyjnych ". I/

Te nowe i metodologicznie słuszne wytyczne A. Grigoriewa określają zakres badań geografii fizycznej i ekonomicznej. Geografia fizyczna bada strukturę i rozwój procesu naturalnego, który przedstawia wzajemne oddziaływanie i wzajemne związki środowiska przyrodniczego. Geografia ekonomiczna zaś - zdaniem A. Grigoriewa, - powinna zająć się badaniem procesu geograficzno-ekonomicznego: powinna wyjaśnić prawa właściwe dla tego procesu, oraz rozwijać i pogłębiać teorię tego procesu.

Przytoczone powyżej definicje akademika A. Grigoriewa przesza pewną abstrakcyjnością. Procesy naturalne stają się tutaj samowystarczalną, rządzącą, która kształtuje obraz geograficzny. Takie ujęcie kwestii przypomina w swej istocie burżuazyjną, niezgodną z nauką "teorię zależności geograficznej".

Tak pojęta geografia nie staje się jeszcze nauką twórczą w znaczeniu Dokuczajewa, nauką przekształcającą procesy naturalne lub też środowisko geograficzne. Przeciwnie, pozostaje ona jeszcze na stanowisku obserwatora i świadka żywiołowych kaprysów przyrody.

Ten poziom twórczej siły, o którym pisał Dokuczajew, geografia osiągnęła dopiero obecnie, gdy genialna teoria towarzysza Stalina o warunkach życia materialnego społeczeństwa, rzuciła jasne światło na rolę środowiska geograficznego i sposobu produkcji w samym procesie tworzenia się tych warunków i całokształtu bytu społecznego.

Określając formowanie się procesu, ekonomiczno-geograficznego powinniśmy, w oparciu o wskazania J. Stalina o warunkach życia materialnego społeczeństwa, wysunąć następujące zasadnicze części składowe tego procesu:

I/ środowisko fizyczno-geograficzne, jako nieodzowny warunek istnienia społeczeństwa;

2/ ludność, - ludzie jako siła twórcza, - wyposażeni w technikę, działający swym wspólnym wysiłkiem na środowisko geograficzne w celu zdobycia środków egzystencji.

Waga: I/A. A. Grigoriew. Sowremiennyje zadaczi sowietskoj gieografii, str. 125. rudy 2 go Wsiesojuznogo gieograficzeskogo sjezda. T. I. 1948.

3/ System produkcji, tj. sposób zdobywania środków egzystencji, za pomocą którego urzeczywistnia się też działanie środowisko fizyczno-geograficzne, w którym stosunki produkcyjne mogą zahamować lub przyspieszyć rozwój społeczeństwa.

Wszystkie te części składowe stwarzają warunki materialnego życia społeczeństwa, tj. te warunki, które i za pośrednictwem których ludzie wytwarzają i wymieniają między sobą produkty swej pracy.

Fr. Engels pisał: "Warunki w jakich ludzie produkują i wymieniają, są zmienne dla różnych krajów, a w każdym kraju dla różnych pokoleń...ktoby chciał ekonomię polityczną Ziemi Anglii podciągnąć pod te same prawa, co ekonomię współczesnej Anglii, oczywiście nie spłodziłby nic poza najbanalniejszymi komunalnymi

Prace klasyków marksizmu-leninizmu wykrywają rzeczywisty związek i współzależność przyrody i społeczeństwa oraz wysuwają nową dziedzinę badań, która - jak mi się zdaje - powinna zająć się geografiami ekonomiczną i polityczną. Na podstawie powyższego można dać następujące określenie geografii ekonomicznej i politycznej: geografia ekonomiczna i polityczna jest nauka o rozmieszczeniu i rozwoju warunków życia materialnego ludzi /narodów/ na ziemi w poszczególnych krajach i regionach w zależności od dominującego systemu produkcji i odpowiadającego mu charakteru stosunków produkcyjnych.

Kompleksy ekonomiczno-geograficzne /krajobrazy, a"b" u A. Smirnowa/2/, należy rozpatrywać jako wynik wzajemnego oddziaływania środowiska fizyczno-geograficznego i systemu produkcji przy decydującym i rozstrzygającym wpływie tego ostatniego. Przy owym wzajemnym oddziaływaniu w zależności od dominującego systemu produkcji, urzeczywistnia się przy tym współdziałanie żywiołowe, albo planowe przetwarzanie warunków życia materialnego społeczeństwa; powstaje "bytowanie społeczne", które w rezultacie określa oblicze społeczeństwa, jego idee, poglądy i instytucje polityczne.

To daje nam podstawę do twierdzenia, że geografia ekonomiczna i polityczna jest nauką o warunkach materialnego życia społeczeństwa, ich wytwarzaniu się rozwoju i rozmieszczeniu

- Uwaga 1/ F. Engels. Anty-Dühring, Warszawa 1949, Książka i Wiedza, str. 144
- 2/ Zob. A. Smirnow. O podstawach geografii jako nauki /Przegląd radzieckiej literatury geograficznej, 1952

W tym zrozumieniu geografia ekonomiczna i polityczna staje się siłą twórczą przekształcenia warunków bytu materialnego społeczeństwa. Przy studiowaniu jakiegokolwiek kraju nauka ta obejmuje nie tylko środowisko geograficzne, ludność i system produkcji dominujący w danym kraju, lecz również ich współdziałanie i rozwój.

Co się zaś tyczy geografii fizycznej to powinna ona badać właściwe środowisko geograficzne, według pojęcia Dokuczajewa tj. sferę gdzie zachodzą skomplikowane i różnorodne stosunki i wzajemne oddziaływanie istniejące między tzw. przyrodą martwą i żywą, a także i prawa, które kierują ich wiekowymi przemianami.

■ jak ujmują przedmiot badań geografii ekonomicznej i politycznej radzieccy uczeni - geografowie ekonomiści Profesor N. Barański w swej pracy "Zarys metodyki szkolnej geografii ekonomicznej" stwierdza, że do zadań geografa ekonomicznego nie należy wyjaśnianie zjawisk przyrodniczych. Jego celem i jego zadaniem jest ocena danych warunków naturalnych z punktu widzenia rozwoju gospodarczego kraju. "I/

Nie możemy się zgodzić z tą definicją. W takim ujęciu przedmiotu i celu geografii ekonomicznej przypada mało pociągająca rola nauki spekulacyjnej, która nawet nie powinna zajmować wyjaśnianiem zjawisk przyrody. W rzeczywistości zaś geografia ekonomiczna, jako nauka o przekształcaniu i przebudowie przyrody i warunków materialnego życia ludzi, - powinna wyjaśniać i oceniać przyrodę w tym celu, aby ją przekształcić i podporządkować jej siły na użytek społeczeństwa, przyczym jednak ten przekształcający wpływ powinien być celowy i planowy.

Należy dodać jednak, że zakres kursu geografii ekonomicznej ZSRR i kursu metodyki N. Barańskiego - są o wiele obszerniejsze niż to obejmuje podana definicja i już chociażby dlatego musimy ją uważać za niewystarczającą.

Inne określenie przedmiotu geografii ekonomicznej znajdujemy w "Geografii ekonomicznej ZSRR" brzmi ono: "Geografia ekonomiczna jest nauką o rozmieszczeniu produkcji i jej warunkach rozwoju w poszczególnych krajach i rejonach." "I/

Uwaga: I/ N. N. Baranski. Oczerki po szkolnoj metodikie ekonomiceskoj geografii, str. 51-52. 1946.

II/ Ekonomiceskaja geografija ZSRR. Pod red. S. S. Balzaka, W. F. Wasiutina i W. T. Feigina, cz. I-ja, str. 5.

Naturalnie to określenie jest bardziej rzeczowe i dologicznie bardziej zrozumiałe, lecz jednak niedostateczne, nie podkreśla roli decydującej sposobu produkcji i nie uwypukla podporządkowanej roli środowiska geograficznego. Sami autorzy nie wykorzystują konsekwentnie swoich definicji. Przytaczając na prz. wypowiedź Engelsa, że produkcję należy uważać jako całość kształt się wytwórczych i stosunków produkcyjnych, - na tejże stronicy poniżej wypowiadają twierdzenie sprzeczne z tezą ków marksizmu i ze swymi własnymi definicjami. Piszą oni=" Geografia ekonomiczna wychodząc z założenia podstawowych ekonomii politycznej powinna wskazać warunki rozwoju i rozmieszczenia sił produkcyjnych w poszczególnych krajach i rejonach."

To wyjaśnienie zwięża zakres geografii ekonomicznej "warunków rozwoju i rozmieszczenia sił produkcyjnych". Chcąc -niechcąc odpadły tutaj s t o s u n k i p r o d u k c y j n e posiadające decydujące znaczenie, gdyż ich całokształt stanowi ekonomiczną społeczność, która może zahamować lub przyśpieszyć rozwój badanego kraju, czy też rejonu.

W definicji przedmiotu geografii ekonomicznej, podanej przez autorów cytowanego podręcznika, nie uwydatnia się celowo, gdyż siły produkcyjne przedstawione są w oderwaniu od stosunków produkcyjnych, a samo studium przedmiotu nie jest podporządkowane najważniejszym zadaniom praktyki socjalistycznej. I tutaj geografia ekonomiczna w dalszym ciągu pozostaje na poziomie nauki obserwującej, dalekiej od problemów budownictwa socjalistycznej. Geografia ekonomiczna i polityczna badając warunki, w jakich ludzie produkują i prowadzą wymianę produktów swej pracy, - staje się nauką, która zajmuje się procesami o charakterze ekonomicznym i politycznym, zmieniającymi się i kształtującymi się o wiele szybciej niż to ma miejsce w środowisku geograficzno-przyrodniczym i choćby tylko z tego powodu - geografia ekonomiczno-polityczna powinna być wyodrębniona.

Podstawą do kształtowania krajobrazu /kompleksu/ naturalnego jest naturalnie środowisko fizyczno-geograficzne, które w formie nienaruszonej spotyka się tylko tam gdzie nie mieszkają ludzie. "Naturalne" krajobrazy/określenie L. Berga/ uległy przekształceniu dzięki działalności społeczeństwa. W miarę tego, jak społeczność ludzka opanowuje coraz bardziej udoskonalone narzędzia i środki produkcji, - władza jej nad przyrodą i wpływ na jej kształtowanie stają się coraz silniejsze.

Uwaga: 1/ Ekonomiczeskaja geografija ZSRR. Pod red. S.S. Balzajewa, W.F. Wasiutina i W.T. Feigina, cz. I-ja, str. 5.
2/ Ibidem.

Dlatego też zupełnie mylne jest twierdzenie burżuaznej teorii wulgarnego geografizmu uważającej, że właściwości ekonomiczne, bytu i ustroju politycznego tego czy innego kraju są zależne wyłącznie od jego warunków przyrodniczych i geograficznych. W rzeczywistości jest wręcz odwrotnie: system produkcji panuje nad warunkami geograficznymi. Wszystko zależy od tego, jaki jest system produkcji, jakie usługi oddaje interesom mas pracujących i jakie ustaliły się stosunki produkcyjne. W ZSRR możemy zaobserwować przykłady olbrzymiego przekształcenia warunków życia materialnego społeczeństwa w porównaniu z Rosją przedrewolucyjną, która posiadała te same warunki geograficzne. Jesteśmy świadkami realizacji wielkich budów, komunizmu, które przeobrażą do niepoznania środowisko geograficzne. Widzimy uderzające przykłady celowości w wykorzystaniu warunków geograficznych w krajach demokracji ludowej, które zastosowały materialistyczny system produkcji. A jednocześnie obserwujemy głód i bezrobocie w krajach kapitalistycznych, pomimo, że posiadają piękną i bogatą przyrodę.

Rzeczywiste znaczenie warunków geograficznych odkrył Stalin. "Środowisko geograficzne - mówi Tow. Stalin - jest bezwzględnie jednym z stałych i niezbędnych warunków rozwoju społeczeństwa i wpływa oczywiście na rozwój społeczeństwa - przyspiesza rozwój społeczeństwa lub go opóźnia. Ale wpływ środowiska geograficznego nie jest wpływem decydującym, ponieważ zmiany i rozwój społeczeństwa odbywają się bez porównania szybciej aniżeli zmiany i rozwój środowiska geograficznego." I/

Materializm historyczny uważa, że decydującą siłą działającą w systemie warunków życia materialnego społeczeństwa, która określa oblicze społeczeństwa, oraz charakter ustroju społecznego, przejście społeczeństwa od jednego ustroju do drugiego, jest system zdobywania środków do życia, nieodzownych do egzystencji ludzi a więc sposób produkcji dóbr materialnych: żywności, odzieży, obuwia, mieszkania, opału, narzędzi produkcji itp. nieodzownych do istnienia i rozwoju społeczeństwa.

Uwaga: I/ Historia WKP/b/ Krótki Kurs Warszawa, 1949, str. 134.

Proces rozwoju należy rozumieć jako proces odsłaniający sprzeczne czynniki i tendencje, oraz jako rozpoczynającą się między nimi walkę.

Ścisłe stosowanie się geografów w pracach naukowych do wymagań metody dialektyki materialistycznej zapewni odzwierciedlenie prawdy i ustrzeże ich od błędów.

A więc geografia ekonomiczna i polityczna powinna być nauką o przekształceniu przez społeczeństwo naturalnego środowiska geograficznego, nauką o prawach rozwoju i rozmieszczenia warunków życia materialnego ludzi w różnych krajach, okręgach i rejonach. Dla pomyślnego rozwoju tej nauki należy ściśle przestrzegać metodologię marksistostowsko-leninowsko-stalinowską.

Jednocześnie należy prowadzić zdecydowaną walkę ze słabymi i wrogimi "teoriami" burżuazyjnymi, które przenikają do wydawnictw radzieckich. Specjalną uwagę należy zwrócić na opracowanie następujących tematów:

1/ warunki życia materialnego społeczeństwa jako przedmiot badań geografii ekonomicznej i politycznej.

2/ Kompleks /krajobraz/ kulturalny, jako zewnętrzny, materialny przejaw wzajemnego oddziaływania procesu fizycznogeograficznego i produkcji społecznej.

3/ Decydująca rola systemu produkcyjnego w kształtowaniu się kompleksu /krajobrazu/ kulturalno-geograficznego.

4/ Zadania geografii ekonomicznej i politycznej państw zagranicznych /w ich liczbie też krajów demokracji ludowej/.

5/ Zadania geografii ekonomicznej i politycznej ZSRR.

Opracowanie tych tematów rzuci przyczyni się do wypracowania metodologii geografii ekonomicznej i politycznej i wzmocnienia jej stanowiska.

Praca ta, wymagająca kolektywnego wysiłku, zapewni jednolite traktowanie najważniejszych zagadnień metodologii geografii jako całości.

/-/ Symferopol.

/-/ I.G. Gutyr.